

Monumentnummer*: 531818

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 05 december 2014
Kadaster deel/nr 82966/140

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Herwijnen West Betuwe Gelderland

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Herwijnen	V			567
Herwijnen	V			111
Herwijnen	V			110
Herwijnen	V			108

Omschrijving**

Cluster 70.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

Twee BETONBLOKKEN VAN GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G, als resten van toegevoegde gewapend betonnen onderdelen van de verdediging van het Lingeaccess en de inundatiewerken bij Asperen. Op meerdere locaties op en nabij het Fort bij de Nieuwe Steeg bevinden zich kleine gewapend betonnen verdedigingswerken. Ze zijn hier vooral aangelegd ter verdediging van het sluizencomplex bij Asperen waarmee grote delen van de voorgelegen polders, onder meer in de zuidelijke Alblasserwaard geïnundeerd konden worden en voor de verdediging van het Lingeaccess. Tot deze vooral in de jaren 1939-1940 uitgevoerde werken behoren onder meer Gietstalen Koepelkazematten type G. Het ene exemplaar ligt midden op het front van het fort en een andere bevindt zich ten noordoosten van het Fort bij de Nieuwe Steeg, aan de Lingedijk, in de directe nabijheid van een Groepsschuilplaats type P.

In 1936 is, als aanvulling op de gewapend betonnen kazemat, in Nederland de zogenoemde gietstalen koepelkazemat geïntroduceerd, die was gebaseerd op een al in 1917 in Frankrijk toegepast systeem. De gebruikte pantserkoepels waren gering van omvang (gunstig

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

i.v.m. zichtbaarheid en trefkans), rond van vorm (gunstig i.v.m. afschampen treffers en sterkte), relatief eenvoudig in serie te produceren en ze hadden een 'externe' schietopening (gunstig i.v.m. gassen en geluid). Bovendien konden ze in Nederland worden vervaardigd, wat afhankelijkheid van het buitenland belangrijk verkleinde. Een eerste bestelling van 100 stuks in Nederland (bij DEMKA) werd echter gevolgd door een tweede van 50 stuks bij de Belgische Soc. Anonyme John Cockerill. In totaal moeten er in korte tijd ruim 700 zijn gegoten, maar hiervan zijn er slechts enkele overgebleven. De gietstalen koepels, met een doorsnede van 1.75 m en dikten van 10-17 centimeter, zijn geïnstalleerd in meerdere kazemattypen met weerstandsklassen W 12-15 tot W 21-28.

Kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen in de Nederlandse linies zogenoemde Gietstalen Koepelkazematten Type G tot stand gebracht, met name in de IJssellinie, de Maaslinie, de Grebbelinie (elk ca. 150) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (ca. 80 in een verzwaarde uitvoering met een wanddikte van 14 cm). De gebruikelijke constructie van gewapend beton met een of meer vaste schietgaten was hierbij verlaten ten gunste van een systeem dat een binnen variabele grenzen (tot 270 0) te projecteren schootsrichting, binnen een gietstalen cilinder met koepeldak bezat. De meeste koepels zijn geplaatst in de Koepelkazematten Type G. Gietstalen Koepelkazematten Type G zijn gebouwd naar een gestandaardiseerd ontwerp en bestaan uit een gietstalen koepel (meestal verwijderd), die is verankerd in een gewapend betonnen werk. Aan de frontzijde bevond zich een schietgat met uitkragend gedeelte - een 'wenkbrauw' ter bescherming van het wapen - en aan de andere zijde een door een stalen luik afsluitbare ingang. Het betonnen werk bestaat uit een relatief laag rechthoekig bouwwerk, met een afgeschuind gedeelte aan de frontzijde, om maximaal schootsveld te bereiken. De standaardbewapening van koepelkazematten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie bestond uit een zware mitrailleur. Het schietgat en de toegang tot de kazemat konden van binnenuit 'gasdicht' worden afgesloten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn veruit de meeste koepels in het binnenland door de bezetter uit de kazematten gesloopt - ten dele door deze op te blazen - om ze om te gieten voor andere staalbehoeften. Aan de kust werden ze deels in de verdediging opgenomen, maar zijn ze na de oorlog meestal alsnog gesloopt. Hierdoor zijn complete koepelkazematten zeldzaam, maar ze komen onder meer nog voor op het Fort bij Vechten. De betonnen constructies waarin ze waren geplaatst, komen vaker voor - maar meestal in beschadigde vorm.

Omschrijving

Twee BETONBLOKKEN VAN GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G (1939-1940) als onderdelen van lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels, groepsschuilplaatsen en dergelijke. De Betonblokken van de twee Koepelkazematten Type G zijn resten van relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen kazematten (ca. 7,00 x 6.20 x 2.50 m; b x d x h), met ter hoogte van de aan de frontzijde erin uitgespaarde ruimte voor de koepel, een achterwaarts hellend oppervlak dat afketsen van vijandelijke treffers moest bevorderen. Aan de achterzijde een rechthoekige uitsparing in het beton om de koepel te kunnen betreden. De beide binnen het complex Fort bij de Nieuwe Steeg aanwezige exemplaren zijn opgeblazen en vertonen als gevolg hiervan ernstige betonschade; de koepels zijn uitgenomen en omgesmolten. De exemplaren zijn niet toegankelijk.

Waardering

De twee BETONBLOKKEN VAN GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G, op en nabij het Fort bij de Nieuwe Steeg zijn van algemeen belang vanwege;

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gedurende circa 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940 die voorbeeld zijn van gewapend betonnen kazematten, thans zonder aarden dekking en zonder gietstalen koepel (later verwijderd).

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege hun herkenbare functie in de verdediging van het Lingeaaccess en de inundatiewerken bij Asperen.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdelen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatieselsel.

* De onderdelen zijn matig gaaf bewaard, als gevolg van moedwillige ontmanteling, maar ze laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie